

Ясинок М.М.,

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правосуддя
Сумського національного аграрного університету*

УДК 347.9

**СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Однією з найбільш актуальних проблем сучасного судочинства є проблема психологічної адаптації учасників судового процесу до особливостей процесуальної форми, якою є судове засідання, оскільки процесуальна форма судового засідання, незважаючи на її демократичність, ґрунтується на дисципліні, визначеній процесуальними нормами права та тими обмеженнями і правилами судового етикету, які не є характерними для повсякденного життя людини.

Незважаючи на те, що в юридичних вузах та факультетах сьогодні вивчається юридична психологія та юридична деонтологія, все-таки вказані предмети мають узагальнювальний характер, не деталізуючи при цьому та не пояснюючи психологічну поведінку, вчинки, дії кожного з учасників судового процесу, що є дуже важливим для практичної роботи не лише суддів, але і прокурорів, адвокатів, нотаріусів, юрисконсультів тощо, оскільки судове засідання – це не лише правовий процес, це, перш за все, психологічний процес, який має місце в кожній системі процесуальних дій і послідовність яких визначена нормами процесуального права. Розуміння психологічної поведінки кожного з учасників судового процесу, незалежно від його процесуального статусу як у цивільному, так і кримінальному, адміністративному чи господарському судочинстві, з погляду емоцій, мови, фізіології, волі, інтуїції, уваги, жестів, інтелекту, пам'яті тощо є важливими факторами для юриста-практика, оскільки подібні знання у сфері судової психології можуть слугувати хорошою підставою для розуміння причин виникнення конфлікту між сторонами та їх психологічної поведінки, оскільки така їх поведінка може проявлятися безпосередньо і в судовому засіданні.

Дотепер питання психології на рівні процесуальних дисциплін здебільшого вивчалися і коментувалися з погляду кримінології, криміналістики, загальної психології, юридичної психології, і лише сьогодні приходить розуміння того, що психологічна складова є характерною для всіх галузей процесуального права у сфері прикладного їх застосування. Саме із цих причин є необхідність вивчення основ судової психології як самостійного курсу на юридичних факультетах вищих навчальних закладів.

Наблизити окреслені питання до практичного їх розуміння у 2004 р. спробував В.В. Бедь, підготувавши навчальний посібник із предмету «Юридична психологія» відповідно до програми викладання вказаної дисципліни в Міжрегіональній академії управління персоналом. Автор у загальних обрисах дав психологічну характеристику кримінальному,

цивільному, господарському процесам, підкреслюючи при цьому значення процесуального статусу кожної особи в її соціально-рольовій поведінці у судовому процесі.

У 2008 р. В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько написали підручник «Юридична психологія», де спробували упорядкувати проблеми загальної та юридичної психології у сфері психологічних особливостей процесуальної діяльності учасників судового процесу, розкривши проблеми кримінальної та пенітенціарної психології.

У 2015 р. О.К. Чернеловський видав монографію «Теоретичні засади та прикладні аспекти сучасної судової психології», де досліджував психологічні проблеми, які мають місце в роботі суддів з управління судовим процесом.

Психологія – це наука про функціональну діяльність мозку людини, яка спрямована на відображення не лише реальної дійсності, а і психологічного та фізіологічного станів людини, її психічних реакцій на ті чи інші життєві ситуації.

Питання психології з погляду пізнання душі людини, її психологічної поведінки, закономірностей та особливостей не є новими. Ще наприкінці четвертого тисячоліття до нашої ери в єгипетському трактаті «Пам'ятник мемфіської теології» вже була спроба описати механізм психічної діяльності людини. Особливе місце в зазначеній роботі займає слово, яке розглядається як засіб магічної дії. З появою філософських шкіл в античній Греції та Римі з'явилися і нові соціальні запити, які були спрямовані на розуміння цілого комплексу питань, пов'язаних із розумінням людської суті та її відношенням до навколишнього світу. Спроби рухатись у вказаному напрямку об'єктивно привели філософів до питань психології особистості.

Розвиток природничих наук, зокрема медицини, спонукав передові соціальні групи людей того часу задуматись над засобами пізнання людської психіки, обґрунтовуючи її діяльність закономірностями природи (робота «Критичні розмірковування» китайського філософа Вана Чуна (27–104 рр. до н.е.). Розвиваючи вказані закономірності, Фань Чжене (450–515 рр. до н.е.) пішов далі, зазначаючи у своїх трактатах те, що психіка людини є функцією її матеріального тіла і не відділена від неї [1, с. 311], що і на сьогодні є, по суті, вірним.

Разом із тим розвиток товарно-грошових відносин потяг за собою стрімке розширення економічних, міграційних, соціальних, наукових зв'язків, а знання у сфері математики, астрономії, медицини

та філософії допомогли охопити весь мирозвіт, його структуру, місце в ньому людини та її свідомості.

Ідеї Платона, Аристотеля (IV ст. до н.е.) щодо сприйняття навколишнього світу на підставі спілкування з ним у процесі емпіричних досліджень сприймалися не лише афінським чи римським суспільством, а і судовою системою того часу.

Так, майже в усіх країнах стародавнього світу суди застосовували як засіб доказування «суди божі» – ордалії, тобто «випробування вогнем, водою, отрутою, вагою» [2, с. 72]. Застосовуючи згадані засоби доказування, суд спостерігав за психологічною поведінкою підозрюваної особи та її виживанням. Саме на цій основі суд ухвалював свій вердикт щодо винності чи невинності особи.

Разом із тим поширеними філософськими поглядами того часу були погляди на розум людини як основу щодо впорядкування природних явищ, з одного боку, та логічності її поведінки, з іншого. Таким чином, розум людини як безтілесну сутність почали відділяти від матеріального її тіла, визначаючи це як субстанцію, яка здатна організувати та упорядковувати частини у ціле, що є характерним для природи речей. Суто філософські ідеї пізнання світу стають характерними і для судового процесу, де пізнання окремих доказів, наданих сторонами, складаються в певну логічну послідовність, що давало можливість суддям пізнати подію чи дію в їх розвитку. Безумовно, надання доказів кожною зі сторін обумовлювалося психоаналізом своєї поведінки та поведінки іншої сторони. Так § 1 таблиці I Законів XII Таблиць передбачав: «Якщо викликають когось на судочинство, нехай іде. Якщо він не іде, нехай той, хто викликав, підтвердить свій виклик при свідках, а потім веде його силоміць» [3]. Зазначений припис мав на меті створення змагальної діалектики з пізнання фактів безпосередньо в судовому процесі з метою віднайдення істини шляхом бесіди сторін перед судом у вигляді запитань та відповідей. Таким чином, указана діалектика щодо публічного розгляду справ як кримінального, так і цивільного спрямувань заклала основи судового процесу як певних послідовностей, направлених на пізнання судом дій чи подій, учасниками яких були люди. Сократ, учитель діалектики (470–399 рр. до н.е.), під формулою «пізнай самого себе» розумів не звернення в середину самого себе, а логічний аналіз дій особи з наданням таким діям суспільної оцінки на предмет відповідності їх нормам людської поведінки, прийнятої в тому чи іншому суспільстві.

Безумовно, це знаходило своє відтворення і в судовому процесі, особливо на стадії судових дебатів, де судовий оратор звертав увагу суду на особу як людину, її дії, поведінку в тих чи інших обставинах тощо. Одним із знаменитих судових ораторів Античності був Лісій (435–380 рр. до н.е.), який, виступаючи в судових дебатах, умів словесно створити портрет людини, відтворюючи при цьому не лише її характер, але і її психологію, стиль поведінки, створюючи тим самим для суду психологічну композицію людини [4, с. 44].

Таким чином, класичний період Античності (Греція, Рим) характеризується перш за все біопсихологією Аристотеля, яку було розвинуто у пошуках філософських категорій необхідності, причинності та упорядкованості та місця в них людини як цілісної природної системи. Такий напрямок розвитку філософії призвів до зародження вчення про свідомість людини на основі індивідуалізації особистості, що також сприяло тому, що вже тоді люди розуміли, що саме свідомість впливає на поведінку кожної людини. Таке розуміння психологічної суті свідомості потягло за собою нормативне закріплення поняття недієздатності, під яким римляни, зокрема, розуміли «божевілля». У цьому зв'язку § 7 Законів XII таблиць зазначав, що «влада над такою особою і над її майном переходила до агнатів чи родичів». Водночас Галем (129–199 рр. до н.е.) висловив думку про те, що впливаючи на органи чуття людини, можна змінити її психічний стан. Окреслене вчення мало великий вплив не лише в епоху Античності, але і в епоху Середньовіччя. Саме вказана теорія стала основою для грецького лікаря Еміедонна щодо обґрунтування чотирьох видів людського темпераменту. Таким чином, вчення про психіку ґрунтувалося на основі того, що саме мозок продукує психіку, яка є невід'ємною складовою кожної людини, а отже, відчуття залежать від мозку. Поступово психологія починає виділятися із філософії, переходячи у сферу медичного вчення. Саме Герофіну й Еразіетрату (3 ст. до н.е.) належать не лише анатомічні відкриття, але і відкриття нервової системи людини. При цьому психологія як наука починає настільки стрімко розвиватись, що стало неможливим обмежувати це поняття лише сферою медицини.

XIII століття в Європі, з одного боку, стало періодом могутніх теологічних учень, а з іншого, часом початку єретичних рухів, які піддавали сумніву такі вчення. Ортодоксальні доктрини про бога як універсальну особу, від якої залежить кожна людина із особистою її відповідальністю перед богом, по суті, зруйнували східну концепцію арабського філософа Ібн-Рошра (1126–1198 рр.), вчення якого мало великий вплив на філософію і психологію Західної Європи, за якою розум є універсальним для всіх людей, а звідси було зроблено висновок про те, що всі люди рівні за своїми інтелектуальними здібностями. Інквізиційні ордени домініканців та францисканців намагалися нівелювати такі вчення за рахунок знищення передових людей того часу, а з ними і філософії та психології, які вони проповідували і розвивали. З метою надання таким діям законності в Європі відбувалися тисячі інквізиційних процесів. Як не парадоксально, але саме в таких процесах відточувалася логіка доказування та судового мислення, напрацьовувалось уміння аналізувати поняття та способи їх вираження на основі методології, пошуку слабких місць в аргументації процесуального супротивника. Таким чином, у Західній Європі поступово з'являється доказове право, за яким провина кожної особи потребувала доказування. Так, ст. 20 Великої Хартії вольностей 1215 р. зазначала: «Вільна люди-

на буде оштрафована за малий проступок тільки відповідно до проступку, а за більший проступок буде оштрафована відповідно до важливості проступку, до того ж має залишатися недоторканим її основне майно <...> і ніякий із названих штрафів не буде накладений інакше, як на основі клятвених свідчень чесних людей із сусідів» [5, с. 214]. Отже, в судочинстві поступово починає набувати значення істина, яку можна було отримати лише шляхом дослідження двох протиріч у вигляді тверджень, які надаються кожною зі сторін, та тих доказів, які визначалися законодавцем. Саме такий підхід до розгляду судових справ створював нову методологію, основою якої стала істина. Встановлення істини відбувалось у суді за рахунок відтворення подій доказами, що давало можливість судді їх аналізувати, оцінюючи докази відповідно до свого внутрішнього переконання, що, безумовно, впливало на зміст судових рішень.

Таким чином, сторони судового процесу силою своєї волі та силою волі держави, закріпленої в нормах права, створювали в межах процесуальної форми судових процесів таку психологічну атмосферу, яка давала можливість усім учасникам судового засідання формувати свій тип психологічної поведінки, виходячи з різної своєї заінтересованості. Саме на вказаній основі принципу безпосередності розвивались процесуальні правовідносини, які виникали між судом і всіма іншими учасниками судового процесу, що давало можливість суду не лише спостерігати за емоційним їх станом під час безпосереднього спілкування, а і звертати при цьому увагу на зміст доказів, пізнаючи та запам'ятовуючи їх як окремо, так і в їх сукупності. Все це було можливим лише за належної організації судового процесу та професійного керівництва суддею таким процесом. Описаний підхід до змагальної форми судочинства показував, що лише практичне дослідження доказів та безпосередній вплив на його суть інтелекту людини, яка свідомо керує такими процесами, можуть привести до юридичної істини. Водночас прийшло розуміння і того, що досягти істини у справі за рахунок доказів навіть із урахуванням їх природної послідовності з метою відтворення всієї природної суті дій чи подій, у принципі, неможливо, оскільки це завжди буде приблизна їх копія з певними неточностями чи упущеннями. Розуміючи такі закономірності на науковому рівні, Л. да Вінчі та Ф. Бекон (1561–1626 рр.) намагалися сформулювати певні психологічні принципи, які координували б умозріння з подальшим його підтвердженням за рахунок практики експерименту. Саме такий підхід поступово сформував принципи наукового методу пізнання.

Таким чином, експериментальні пізнання суті як природи речей, так і людини наприкінці XVI – на початку XVII ст. сформували цілу систему окремих вчень про живе тіло людини, яка наділена різнонаправленою системою механічних повторень на основі її свідомості та психологічних афектів як відчуттів організму, які закладаються в тіло на основі індивідуалізації природних регуляторів поведінки з усвідомленням корисних і шкідливих сторін життя,

зі співвідношенням фізіологічних та психологічних потреб людини. Знамениті формули Р. Декарта (1596–1650 рр.) «Я мислю, следовательно, я существую» [6, с. 605] і Д. Локка (1632–1704 рр.) «Сознание есть восприятие того, что происходит у человека в его собственном уме» [7, с. 138] дали можливість Г.В. Лейбніцу (1646–1716 рр.) зробити висновок про те, що свідомість обумовлюється не фізіологічними, а несвідомими актами, заклавши цим самим вчення про психіку причинності.

Разом із тим одним із найважливіших відкриттів цього періоду стає вчення Р. Декарта про рефлекторну поведінку людини, згідно з яким рефлекс означає відбиття (трактат «Про людину»). Ф. Гліссон (1597–1677 рр.), англійський лікар, назвав це подразненням. Саме психологічні подразнення, якими могли бути тілесні ушкодження чи пошкодження майна особи, починають кваліфікуватися юристами як підстави, які надають право особі на самозахист чи судовий захист, співвідносячи таким чином порушення прав особи як психічне подразнення з її правом на судовий захист. Саме ці підстави заклали основи майбутнього права особи на відшкодування не лише матеріальної, але і моральної шкоди. Таким чином, через призму психологічного поняття подразнення на соціальному рівні воно починає сприйматися як психологічна реакція особи, спрямована, насамперед, на захист себе, свого майна, своїх близьких шляхом фізичного спротиву. Водночас за рахунок права, яке активно формується у вказаний період, такий самозахист виходить на більш цивілізований рівень захисту, коли вже держава на основі прийнятого нею законодавства починає захищати порушені права та інтереси своїх громадян у судовому порядку.

Так, відповідно до Соборного уложення 1649 р. кожна особа, яка вважала, що хтось порушив її права, мала право не лише на самозахист, а звернутись із «чолобитною до суду» [8].

Водночас XVII ст. знаменується розкриттям природи психологічної поведінки особи у сфері психологічного афекту, що має значення і сьогодні, особливо в області кримінального права. Психологічний афект розглядався як специфічний психологічний стан людини, який, за Т. Гобсом, не є первинним, а є вторинним, оскільки від сили афекту залежить, у більшій чи меншій мірі, можливість людини вчинити так чи інакше [9, с. 60].

У зв'язку з цим Б. Спіноза зазначає, що психологічний афект має природну основу, якою є «ненависть, гнів, заздрість, тощо» [10, с. 455]. Таким чином, Б. Спіноза, не підозрюючи цього, вносив у психологію почуттів принципи матеріалістичного детермінізму, оскільки такі почуття розглядалися вже як об'єктивний регулятор людської поведінки.

Отже, афект як похідна психологічна реакція людини на подразнення, являється її психологічним продуктом. Такий підхід у XVIII ст. створив проблему співвідношення психофізичних та психофізіологічних зв'язків, які, як ми тепер знаємо, притаманні кожному людському організму. Саме із цих підстав юристи почали приходити до висновку, що для кож-

ної дії, яка носить правомірний чи неправомірний характер, визначальною особливістю є певна психологічна організація. Такі психологічні висновки для юриспруденції мали колосальне значення, оскільки вони вперше заклали підґрунтя для формування поняття складу злочину, зокрема суб'єктивної його сторони, що давало можливість розуміння психологічної організації злочину чи підстав виникнення цивільного спору, що є ключем до розуміння як мотиву, так і мети вказаних дій особи.

Подальший розвиток психології сприяв появі нової теорії англійського лікаря Д. Гартлі (1705–1757), який у своїй роботі «Спостереження за людиною» поєднував поведінку людини з її мовою і, на цій основі, з наявністю абстрактного мислення, що, безумовно, не могло залишитись поза увагою законодавців.

Так, у Статуті цивільного судочинства Російської імперії, який було прийнято 1864 р. (далі – СЦС), у розділі 1 гл. 5 закріплювалася змагальна форма судового процесу на основі «словесного состязання тяжущихся». При цьому такій формі судового процесу надавалося настільки важливе значення, що СЦС детально визначав порядок вручення судових повісток сторонам, закріплював процедуру викликів сторін у судові засідання через об'яву чи публікацію «въ ведомостяхъ» (ст. 275 СЦС). При цьому СЦС чітко було визначено строки для явки в суд із метою «словесного состязання» (ст. 324 СЦС) або з метою «разьяснения обстоятельствъ дѣла» (ст. 331 СЦС).

У розвиток судової психології важливий внесок зробили й українські юристи-філософи. Так, М.М. Щербатов в одній зі своїх робіт зазначав, що законодавець повинен знати людське серце, а тому він повинен створювати закони з урахуванням психології народу. П.Д. Лодій (1764–1829 рр.) у своїй праці «Логічні настанови, спрямовані на пізнання та розмежування істинного і помилкового» (1818 р.) спробував визначити кримінально-правові поняття через призму психології, вважаючи, що покарання потрібно розглядати як засіб психологічного примусу. О.І. Галич у зв'язку із цим підкреслював, що суддя повинен бути психологом, оскільки «карати злочинця можуть лише ті, хто розуміє його характер, мету та спрямованість його помислів». С. Барішев у своїй роботі «Погляд на науку кримінального законодавства» (1858 р.), надаючи виняткового значення питанням психології в судочинстві, зазначав: «Якщо суддя не знає психології, то це буде суд не над живими істотами, а над трупами» [11].

Водночас перша половина XIX ст. з погляду судової психології ознаменувалася роботою І. Фредрейха «Систематичне керівництво судової психології». У ній розкриваються психологічні особливості кримінального судочинства з погляду психологічного портрета злочинця, індивідуалізації його провини та призначеного судом покарання.

У зв'язку із цим Д.А. Дріль підкреслював, що психологія і право мають справу із законами свідомого життя людини. Цьому підтвердженням були експериментальні дослідження Г. Гельмгольца

(1821–1894 рр.), який у 1850 р. експериментальним шляхом визначив швидкість розповсюдження нервових процесів на нервовий подразник. Така швидкість складала декілька десятків метрів за секунду [12].

Таким чином вперше було визначено швидкість розповсюдження нервової реакції на нервовий подразник і зафіксовано початок реакції людини на такий подразник. Описане відкриття надалі з успіхом було використане в експертній діяльності, зокрема під час проведення автотехнічних експертиз, коли в розрахунках, як і сьогодні, зазначається час реакції водія, необхідний для екстреного гальмування автомобіля.

Середина XIX ст. характеризується розвитком асоціативної психології. Роботи О. Бена (1813–1903 рр.) «Відчуття та інтелект» (1855 р.), «Емоції і воля» (1859 р.) послідовно формулюють думку про зближення двох самостійних наук – психології і фізіології людини. Зазначений напрямок характеризувався тим, що процес мислення розглядався О. Беном як послідовний відбір комбінації слів, яка завжди відповідає персоніфікованій меті.

Тому формулу мислення з її причинно-наслідковим зв'язком, який має місце між комбінацією слів і спрямованою волею, юридичною думкою було взято за основу під час формування теорії доказування і закріплення її положень, зокрема в нормах процесуального права. Так, СЦС 1864 р., а сьогодні і Цивільний процесуальний кодекс України (ч. 1 ст. 61) зазначають, що обставини, визнані сторонами, які беруть участь у справі, не підлягають доказуванню. Таким чином, визнання обставин кожною зі сторін судового процесу, озвучене словами, є наслідком мислення, яке відповідає волі особи і тій меті, на яку вони спрямовані.

Кінець XIX – початок XX ст. характеризується роботою австрійського філософа Ф. Brentano (1838–1917 рр.), який у роботі «Психологія з емпіричної точки зору» охарактеризував психічний процес із погляду обов'язкової наявності в ньому його об'єкта. Такий підхід дав можливість Ф. Brentano сконцентрувати свою увагу на об'єкті як формі уявного образу психологічного процесу. У разі формування такого образу наявністю є певні судження щодо його істинності чи неправдивості, які ґрунтуються на емоційній оцінці як бажаного чи небажаного. Таким чином, область психології тепер починає сприйматися не як наука про відчуття чи певні уявлення про такі відчуття, а як дії суб'єкта, які він здійснює, перетворюючи їх у свій об'єкт усвідомленої свідомості.

У зв'язку із цим Г. Спенсер (1820–1903 рр.) у своїй книзі «Основи психології» зазначав, що життя в цілому – це безперервне пристосування внутрішніх відносин до зовнішніх проявів певних обставин. Така біологічна адаптація людини є, перш за все, засобом, спрямованим на її виживання [13]. Таке розуміння природи життя з погляду процесуальних норм знаходить свій прояв у тому, що показання підсудного у кримінальному процесі чи сторін у

цивільному процесі не пов'язуються з обов'язковою їх правдивістю, оскільки сьогодні ми розуміємо, що варіативність таких показів завжди буде пристосованою до зовнішнього прояву обставин кримінальної чи цивільної справи, і лише судом вони можуть бути відкинуті на підставі аналізу й оцінки змісту всіх досліджених засобів доказування. Таким чином, лише кореляція судом всієї системи доказів зможе звузити варіативність показань підсудного чи сторін у кожному із судових процесів. Отже, психіка людини стає інструментом для пристосування організму до зовнішнього середовища її існування. Саме таке розуміння психологічної поведінки учасників судового процесу повинне сприйматися юристами, що є важливим з погляду розуміння дій усіх учасників судового процесу.

У перші роки радянської епохи А. Бусиловський на основі робіт П. Блюнеллі «Свідомість обвинуваченого» (1902 р.), М. Борста «Експериментальні дослідження достовірності свідчень» (1907 р.), К. Морбе «Принципи судової психології» (1913 р.), робіт В.М. Бехтерева, О.Р. Лурия, О. Ольгинського та інших наукових досліджень у сфері загальної та судової психології зробив висновок, що судова психологія являє собою сукупність психологічних знань, спрямованих на висвітлення, постановку й експериментальну розробку проблем у сфері психології суду, показань свідків, обвинуваченого та інших учасників судового процесу, зокрема прокурорів, захисників, експертів, цивільних позивачів тощо.

Пізніше радянська епоха характеризується першими теоретичними роботами у сфері саме судової психології. Монографічні роботи А.В. Дулова «Введение в судебную психологию» [14] та «Судебная психология» [15], О.Р. Ратінова «Судебная психология» [16]. були такими роботами, які продукували думку про те, що судова психологія є окремою галуззю прикладного спрямування.

Ми також дотримуємося тієї думки, що судова психологія є самостійною наукою про знання, які стосуються поведінки людини в судовому процесі з його особливою процесуальною формою – судовим засіданням. Саме в межах такої форми специфічно

проявляється свідомість особи, її воля, емоції, темперамент, увага, пам'ять та інші психічні явища. При цьому такі психічні явища являють собою невидиму процесуально-психологічну субстанцію, де процесуальне право регулює процесуально-технічні дії всіх учасників судового процесу, а психологічний супровід таких дій здійснюють учасники судового процесу самостійно із притаманною лише їм індивідуальною психологічною складовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Изд-во АН СССР, 1954. – С. 311.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн : [навчальний посібник] / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр навч. літ. – 2004. – 672 с.
3. Черниловський З.М. Законы XII : [хрестоматия по всеобщей истории государства права] / З.М. Черниловский. – М. : Гардарика, 1998. – С. 86.
4. Иванина Н.Н. Судебное красноречие : [учебное пособие] / Н.Н. Иванина. – М. : Юрист, 2000. – 405 с.
5. Велика Хартія Вольностей 1215 р. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан // Історія держави і права зарубіжних країн. – К. : Центр навч. літ., 2004. – С. 214.
6. Декарт Р. Избранные произведения / Р. Декарт. – М., 1950. – С. 605.
7. Локк Д. Избранные философские произведения : в 2 т. / Д. Локк. – М., 1960. – Т. 1. – 1960. – С. 138.
8. Соборное уложение 1649 года: текст, комментарии / под. ред. Л.И. Ивиной. – Ленинград : Изд-во «Наука», 1987. – 448 с.
9. Гоббс Т. Избранные произведения : в 2 т. / Т. Гоббс. – М., 1964. – Т. 1. – 1964. – С. 455.
10. Спиноза Б. Избранные произведения : в 2 т. / Б. Спиноза. – М. : Изд-во «Мысль», 1957. – Т. 2. – 1957. – С. 455.
11. Барішев С. Взгляд на науку уголовного законодательства: ретроспектива / С. Барішев. – М. : Восток, 2001. – 258 с.
12. История психологии. – М., 1998. – 658 с.
13. Спенсер Г. Основы психологии. – М. : Восток, 1998. – 383 с.
14. Дулов А.В. Введение в судебную психологию : [монография] / А.В. Дулов. – М., 1969. – 258 с.
15. Дулов А.В. Судебная психология : [монография] / А.В. Дулов. – Минск, 1970. – 305 с.
16. Ратінов А.Р. Судебная психология : [монография] / А.Р. Ратінов. – М., 1967. – 350 с.

Ясинок М.М. СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито історичний розвиток психології та її вплив на процесуальне законодавство і судочинство цивільного та кримінального спрямування. По суті, дослідження є прологом до формування нової сучасної науки судової психології.

Ключові слова: судова психологія, докази, судовий процес, учасники судового процесу.

Ясынок Н.М. СТАНОВЛЕНИЕ ПСИХОЛОГИИ КАК НАУКИ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА: ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В статье раскрыто историческое развитие психологии и ее влияние на процессуальное законодательство и судопроизводство гражданского и уголовного направления. По сути, исследование является прологом к формированию новой современной науки судебной психологии.

Ключевые слова: судебная психология, доказательство, судебный процесс, участники судебного процесса.

Yasynok N.M. FORMATION PSYCHOLOGY AS SCIENCE AND ITS INFLUENCE IN SHAPING THE PROCEDURAL LAW: HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS

This article relates to topical problems of modern justice on the psychological adaptation of the trial participants to the peculiarities of procedural form which is hearing because procedural form of judicial session, despite its democratic character based on the discipline of the procedural rules of law and those limitations and rules of court etiquette that is not characteristic of everyday life.

The author argues that despite the fact that law schools and faculties today examines legal psychology and legal ethics, yet the data items are general character, without detailing with and without explaining the psychological behavior, actions, actions of each of the trial participants, which is very important for practical work not only judges but also prosecutors, lawyers, notaries, legal advisers, etc., because the trial is not only a legal process that is primarily a psychological process that occurs in every system of proceedings, the order of which is determined procedural law.

Psychology is the science of functional activity of the human brain, which aims not only to reflect reality, but also the psychological and physiological state of man's mental reactions to certain life situations.

In the development of forensic psychology significant contribution made some Ukrainian Lawyers – philosophers whose thoughts are reduced to the fact that the legislature needs to know the human heart, and so it should make laws considering the psychology of the people, the penalty should be considered as a means of psychological coercion, and the judge must be a psychologist because “punish the offender may only those who understand its nature, purpose and direction of his thoughts”.

The author takes the view that an independent forensic psychology the science of knowledge concerning human behavior at the trial of his special procedural form – trial. It is within this specific form of consciousness manifested person, it will, emotions, temperament, attention, memory and other mental phenomena. In addition, these psychological phenomena are invisible procedural and psychological substance, where procedural law regulates procedural – all without technical steps only trial participants, and psychological support following exercise trial participants independently of them unique to individual psychological component.

In fact, this study is a prelude to the formation of a new modern science of forensic psychology.

Key words: forensic psychology, evidence, trial, participants of the trial.